

TÜRKİYE, ÇİN VE HİNDİSTAN'IN SEKTÖREL REKABET GÜCÜ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR İNCELEME

Levent KÖSEKAHYAOĞLU*
Gökhan ÖZDAMAR**

Özet

Dünyanın en hızlı büyüyen ve uluslararası rekabet gücü giderek artan ekonomileri arasında gösterilen Çin ve Hindistan, küresel ölçekte adından en fazla söz ettiren ülkelerdir. Son dönemde Türkiye'nin büyüme ve ihracat performansı da ilgi uyandırmakta ve sözü edilen üç ülkenin rekabet güçlerinin sektörel bazda analiz edilerek karşılaştırılması önemli bir araştırma konusu durumuna gelmektedir. Çalışmada sözü edilen üç ülkenin rekabet güçleri 1990-2009 dönemi dikkate alınarak hammadde yoğun mallar, işgücü yoğun mallar, sermaye yoğun mallar, kolayca taklit edilebilen mallar ve zor taklit edilebilen araştırma bazlı mallar olarak beş farklı mal grubu için ayrı ayrı incelenmiştir. Ülkelerin rekabet güçlerinin ölçütü olarak Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük (AKÜ), İhracat Uzmanlık İndeksi (İUI) ve Karşılaştırmalı İhracat Performansı (KİP) İndeksi kullanılmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgular, incelenen üç ülkenin rekabet gücünün beklendiği üzere temelde emek yoğun mallara dayandığına, ancak son dönemde Hindistan için özellikle sermaye yoğun malların öneminin daha da arttığına işaret etmektedir. Ayrıca, Türkiye'nin Çin karşısında özellikle işgücü yoğun ve kolayca taklit edilebilen mallarda dezavantajlı olduğu, Hindistan karşısında ise hammadde ve kolayca taklit edilebilen mallarda dezavantajlı olmasına rağmen sermaye yoğun mallarda daha iyi bir ihracat uzmanlığına sahip olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Rekabet gücü, dış ticaret, Türkiye, Çin, Hindistan.

Yazarlar, makaleye ilişkin öneri ve katkılarından ötürü hakemlere içtenlikle teşekkür ederler.

* Doç.Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü.

** Yrd.Doç.Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü.

A Comparative Analysis on the Sectoral Competitiveness of Turkey, China and India

Abstract

China and India are two of the fastest growing and the most competitive economies in the world and have recently been mentioned very often on a global scale. Growth and export performance of Turkey has also attracted much attention and an analysis on the relative competitiveness of these three countries has become a major area of research lately. This study separately examines sectoral competitiveness of the three countries in raw material-intensive goods, labour-intensive goods, capital-intensive goods, easily imitable-research oriented goods and difficultly imitable research-oriented goods during the 1990-2009 period. We employ the revealed comparative advantage indices, the export specialization indices and the comparative export performance indices as a measure of competitiveness. Our results suggest that the competitiveness of the three countries in question mainly depends on the labour-intensive goods expectedly; however, particularly the capital-intensive goods have become more important for India in recent years. Besides, it appears that Turkey has a disadvantage especially in labour intensive and easily imitable-research oriented goods over China. Turkey also seems to have a disadvantage in raw material-intensive goods and easily imitable-research oriented goods over India though Turkey has a better export performance in capital-intensive goods.

Key Words: Competitiveness, foreign trade, Turkey, China, India.

1. GİRİŞ

Çin ve Hindistan, özellikle 1990'lerden itibaren dünyanın önde gelen ekonomileri arasında yer almaktadırlar. IMF'nin Dünya Ekonomik Görünümü raporuna göre; 2010 yılında Çin cari milli gelir (GSYİH) bakımından Japonya'yı geride bırakarak ABD'nin ardından dünyanın en büyük ikinci ekonomisi haline gelmiştir. Bu raporda Hindistan onuncu, Türkiye ise on altıncı sırada yer almaktadır (IMF, 2011). Çin ve Hindistan, Brezilya ve Rusya ile birlikte BRIC ülkeleri olarak adlandırılmaktadır ve bu ülkeler istikrarlı gelişme sergileyen, yatırım açısından uygun piyasalar olarak görülmektedir. Son dönemde ise, özellikle 2008 dünya finans krizi sonrasında oluşan yeni global ekonomik koşullara bağlı olarak Türkiye, Güney Kore, Meksika ve Endonezya'nın da BRIC içine dahil edilerek bu ülkelerin *yükselen piyasalar (emerging markets)* olarak adlandırılması yönünde bir yaklaşım ortaya çıkmıştır. 2011 yılında Güney Afrika'nın da BRIC ülkeleri arasına dahil edilmesi sureti ile BRICS adı altında yeni bir hızla gelişen ülkeler gruplaması oluşturulmuştur.

Bu çalışmada cevap aranan sorular şunlardır: Türkiye, Çin ve Hindistan gibi ucuz işgücü ile tanımlanan, biri teknoloji mallarını taklit ederek üretmede, diğeri bilişim-yazılım alanında uzmanlaşmış iki ülke karşısında rekabet edebilir bir yapıya sahip midir? Öte yandan Çin ve Hindistan'ın kendi aralarındaki rekabet düzeyi ne durumdadır? Çalışmada bu sorulara özellikle dış ticaret ürün gruplarının nitelikleri (hammadde, emek, sermaye ve teknoloji yoğunluk düzeyleri) dikkate alınarak cevap aranmaktadır. Böylelikle, sadece toplam dış ticaret rakamlarını karşılaştırmanın ortaya çıkardığı yüzeysel bakış açısı bir kenara bırakılarak, dış ticarete konu olan malların niteliklerini dikkate almak suretiyle Türkiye'nin Çin ve Hindistan karşısındaki, ayrıca Çin ile Hindistan'ın kendi aralarındaki rekabet gücü belirlenmeye çalışılacaktır.

Rekabet gücü kavramının tanımlanmasına ve ölçülmesine yönelik olarak ortaya konulan başlıca yaklaşımlar takip eden ikinci bölümde özetlenmiştir. Sonraki bölümde, rekabet gücü konusunda ulusal ve uluslararası literatürde yer alan temel çalışmalara ve bunlardan elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Dördüncü bölümde, incelenen üç ülkenin 1990-2009 dönemindeki dış ticaret ve ödemeler dengesi performansları analiz edilmiştir. Ülkelerin rekabet güçlerini ölçmede kullanılan indeksler yardımıyla ulaşılan ampirik sonuçlar beşinci bölümde verilmiştir. Son bölümde çalışmadan elde edilen bulgular özetlenmiş ve politika önerileri ortaya konulmuştur.

2. REKABET GÜCÜ VE ÖLÇÜLMESİ

Rekabet gücü ansiklopedik olarak, basit şekilde mal ve hizmet piyasalarında rekabet edebilme yeteneği olarak tanımlanabilir (Black, 2002). Kavram, ekonominin artan toplam talebi karşılama ve ihracat sağlama yeteneği olarak da tanımlanabilmektedir. Buna göre, artan ithalat ve düşen ihracat rekabet gücü kaybına işaret edecektir, ya da tersi (A Dictionary of Business and Management, 2006).

Rekabet gücü ölçümlerinin temelleri döviz kuru, arz-talep, birim toplam maliyet (birim işgücü maliyeti) ve piyasa davranışı gibi faktörler üzerine inşa edilmiştir. Bu bağlamda rekabet gücü; göreceli ihracat fiyatları ile ölçülen fiyat rekabeti gücü, daha çok işgücü maliyetleri ile ölçülen maliyet rekabeti gücü ve bu ikisini içeren fiyat-dışı rekabet gücü ile tanımlanmaktadır (Artto, 1987).

Rekabet gücünü firma, endüstri ve ülke düzeyinde ele almak mümkündür. Endüstri düzeyinde rekabet gücü, ülke firmalarının yabancı rakipler karşısında (ya da yabancı rakipleriyle kıyaslandığında), korunma ya da sübvansiyonlar olmaksızın sürdürülebilir başarı sağlama yetenekleridir.

Endüstri düzeyindeki rekabet gücüne ilişkin ölçümler firmaların kârlılığını, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını, endüstrinin dış ticaret dengesini ve endüstrideki maliyet ve kalitenin ölçülmesi gibi yöntemleri içerir. Endüstri düzeyindeki rekabet gücü, firma düzeyine kıyasla genellikle ülkenin ekonomik refahı konusunda daha iyi bir göstergedir. Tek bir firmanın başarısı, yeniden meydana getirilmesi güç ya da imkânsız olan firmaya özgü faktörlerden kaynaklanıyor olabilir. Öte yandan bir endüstrideki çeşitli firmaların başarısı ise genellikle genişletilebilecek ve geliştirilebilecek olan ülkeye özgü faktörlerin kanıtıdır. Tek bir firmanın başarısının tüm endüstrinin başarısını göstermediği hususu da ayrıca önemli bir noktadır (Blunc, 2006).

Ülkeler arası rekabet gücünün ölçülmesi için çeşitli göstergeler kullanılabilir. Rekabet gücü ölçülmesinde kullanılan en yaygın araç reel kur hesaplamalarıdır. Ayrıca enflasyon, ücretlerdeki gelişmeler, iş gücü verimliliği, işsizlik, yeni yatırımlar, eğitilmiş insan gücü ve Ar-Ge faaliyetleri gibi yapısal göstergelerin yanı sıra, ölçülmesi ve karşılaştırma yapılması oldukça güç olmakla birlikte ürün kalitesi, satış sonrası hizmetler ve yaratıcı güç gibi bazı niteliksel faktörler de rekabet gücü bakımından dikkate alınabilmektedir. Fiyat rekabetini belirleyen unsurlar olarak; reel kurlar, nispi pozisyon gelişmeleri, birim ücretler ve ihracat kâr marjları incelenebilirken, yapısal unsurlar yönünden rekabette verimlilik, makro ekonomik performans ve niteliksel faktörler üzerinde durulmaktadır (Kotan, 2002).

Söz konusu göstergeler rekabet gücü açısından belirli düzeyde karşılaştırma yapılmasına olanak sağlamakla birlikte, özellikle dış ticaret rekabet gücünün ampirik olarak ölçülmesi için açıklanmış (gerçekleşmiş) dış ticaret performans indeksleri kullanılmaktadır. Klasik dış ticaret teorilerine dayanan ticaret yaklaşımı çerçevesindeki çalışmalarda daha çok Balassa (1965) tarafından geliştirilen Balassa İndeksi veya diğer ifadesi ile Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük -AKÜ- (*Revealed Comparative Advantage -RCA-*) indeksi ve türevleri kullanılmaktadır (Vergil ve Yıldırım, 2006:4).

Balassa (1965)'nin ortaya koyduğu AKÜ indeksinin “Görelî İhracat-İthalat Oranları Ölçütü” şeklinde yazılması mümkündür. Söz konusu indeks şu şekilde hesaplanabilir (Utkulu ve Seymen, 2004):

$$AKÜ_{ij} = (X_{ij} / X_{it}) / (M_{ij} / M_{it}) \quad (1)$$

Bu eşitlikte $AKÜ_{ij}$, i ülkesinin j mal grubundaki açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük katsayısını; (X_{ij}) i ülkesinin j mal grubundaki ihracatını; (X_{it}) i ülkesinin toplam ihracatını; (M_{ij}) i ülkesinin j mal

grubundaki ithalatını, (Mit) ise i ülkesinin toplam ithalatını göstermektedir. Bir ülkenin farklı mal grupları için hesaplanan AKÜ indeksi ne kadar büyükse (küçükse), ülkenin o mal grubundaki ticaret performansı o kadar büyüktür (küçüktür).

Göreceli rekabet gücünü belirlemenin bir diğer yolu, bir grup endüstrinin belirli bir piyasadaki ihracat piyasa payının ölçülmesidir. AKÜ analizi uluslararası rekabet gücünün çalışılmasında maliyet ve fiyat farklılıklarına göre daha geçerli bir yaklaşım sunduğu için, Balassa (1965)'dan hareketle göreceli piyasa payına odaklanan ve iki göreceli piyasa payı arasındaki oranı ifade eden İhracat Uzmanlık İndeksi-İÜİ (*Export Specialization Indices-ESI*) kullanılarak ülkeler arasında rekabet karşılaştırması yapılabilir. Böylece veri bir ürün grubunun bir ülkenin ihracatı içindeki payı, bir başka ülkenin benzer alandaki payı ile kıyaslanabilecektir (Heidensohn ve Hibbert, 1997:27). İÜİ indeksi aşağıdaki şekilde gösterilebilir (Akgüngör vd.: 2002:41-42):

$$\mathbf{I\ddot{U}I}_{irj} = \ln [(X_{i,j}) / (\Sigma X_{i,t}) / [(X_{r,j}) / (\Sigma X_{r,t})]] \quad (2)$$

Bu eşitlikte yer alan $\mathbf{I\ddot{U}I}_{irj}$, i ülkesinin rakip ülke karşısında j mal grubundaki ihracat uzmanlık indeksi katsayısını; $(X_{i,j})$ i ülkesinin j mal grubundaki ihracatını; $(X_{i,t})$ i ülkesinin toplam ihracatını; $(X_{r,j})$ rakip ülkenin j mal grubundaki ihracatını; $(X_{r,t})$ rakip ülkenin toplam ihracatını göstermektedir. Bu indeks ile bir mal grubunda iki ya da daha fazla ülkenin, aynı ülke/bölge yada tüm dünya ile olan dış ticaretlerinde karşılaştırmalı üstünlük sahibi olup olmadıklarının belirlenmesi mümkündür. İndeksin pozitif (negatif) değer alması, ele alınan ülkenin rakip ülke karşısında rekabet gücünün yüksek (düşük) olduğu anlamına gelmektedir (Ferman vd., 2004: 9).

Ülkeler arasında dış ticaret rekabet gücünün karşılaştırılması amacıyla Donges vd. (1982) tarafından geliştirilen Karşılaştırmalı İhracat Performansı-KİP (*Comparative Export Performance-CEP*) indeksinin de kullanılması mümkündür.

$$\mathbf{K\ddot{I}P}_{irj} = (X_{ij} / X_{rj}) / (\Sigma X_{it} / \Sigma X_{rt}) \quad (3)$$

Bu eşitlikte geçen $\mathbf{K\ddot{I}P}_{irj}$, i ülkesinin rakip ülke karşısında j mal grubundaki karşılaştırmalı ihracat performansı katsayısını; (X_{ij}) i ülkesinin j mal grubundaki ihracatını; (X_{rj}) rakip ülkelerin j mal grubundaki ihracatını; (ΣX_{it}) i ülkesinin toplam ihracatını; (ΣX_{rt}) ise rakip ülkelerin toplam

ihracatını göstermektedir. Bu indekse göre, bir ülkenin farklı mal grupları için hesaplanan KİP indeksi değeri 1'den büyükse (küçükse), ülke o mal grubundaki ihracatta bir avantaja (dezavantaja) sahiptir.

Çalışmada rekabet gücünü ölçmede kullanılan üç indeksten AKÜ belirli bir ülkenin belirli mal gruplarındaki rekabet gücünü ölçmede kullanılırken, İÜİ ve KİP indeksleri iki farklı ülkenin belirli mal gruplarındaki rekabet güçlerini karşılaştırma imkânı sağlamaktadır. Ayrıca AKÜ hem ihracat hem de ithalat verilerine bağlı iken, İÜİ ve KİP sadece sektörel ve toplam ihracat verileri yardımıyla hesaplanabilmektedir. Bu nedenle, bazı çalışmalara göre yoğun kısıtlamaların olduğu ithalat verilerine dayanmayan İÜİ ve KİP indekslerinin kullanılması daha anlamlıdır (Yılmaz, 2003:10).

3. REKABET GÜCÜ ÜZERİNE LİTERATÜR TARAMASI

Rekabet gücü (competitiveness) kavramı ve rekabet gücünün ölçülmesi konusunda, Balassa (1965) tarafından ortaya konulan AKÜ ve benzeri indeksleri kullanarak rekabet gücünü ölçen ulusal ve uluslararası niteliğe sahip çok sayıda çalışma mevcuttur. Söz konusu literatürde yer alan ulusal nitelikteki çeşitli çalışmalar Tablo 1'de, uluslararası nitelikteki çeşitli çalışmalar ise Tablo 2'te özetlenmiştir.

Tablo 1'de yer alan ulusal çalışmalar değerlendirildiğinde, araştırmaların özellikle Türkiye'nin AB ülkeleri karşısındaki sektörel rekabet gücünü ölçme konusunda yoğunlaştığı görülmektedir. Ayrıca, rekabet gücünü ölçmeye yönelik olarak bu çalışmalarda sıklıkla kullanılan yöntemlerin AKÜ ve KİP indeksleri olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 1. Rekabet Gücü İndeksleri Kullanılarak Yapılan Bazı Ulusal Çalışmalar*

Yazarlar	Konu / Dönem / Yöntem	Sonuç
Serin ve Civan (2008)	Türkiye'nin 1995-2004 döneminde AB pazarında domates, zeytin yağı ve meyve suyu ürünlerindeki karşılaştırmalı üstünlüğü AKÜ ve KİP indeksleri ile analiz edilmiş ayrıca rakip ülkeler için ilgili ürünlerde AB'nin ithalat talebi modeli regresyon analizi ile tahmin edilmiştir.	İndeks ve regresyon sonuçları Türkiye'nin AB'de meyve suyu ve zeytinyağı pazarlarında yüksek düzeyde rekabet gücüne sahip olduğunu ancak bunun domates piyasası için geçerli olmadığını ortaya koymuştur. Ayrıca Türkiye'nin ihracat fiyatlarının rakip ülkelerin AB pazarındaki piyasa payını anlamlı şekilde belirlediği görülmüştür.
Vergil ve Yıldırım (2006)	Türkiye'nin AB piyasalarındaki rekabet gücünü ölçmek amacıyla 1993-2002 yılları için 215 ihracat sektörünün AKÜ indeksleri hesaplanmış ayrıca Türkiye'nin AB piyasalarındaki rekabet gücü ile GB (Gümrük Birliği) arasındaki ilişki ölçülmüştür	GB'nin hem Türkiye'nin ileri teknoloji mallarında hem de taklidi zor araştırma yoğun mallarda rekabet gücünü olumlu yönde etkilediği, sermaye yoğun mallardaki ve ara teknoloji mallarındaki rekabet gücünü olumsuz yönde etkilediği sonucuna varılmıştır.
Erlat ve Erlat (2005)	1990-2000 dönemi için Türkiye'nin rekabet gücü AKÜ yöntemi ile teknoloji bakımından sınıflanan mal grupları için ölçülerek AB-15 ülkeleri ile karşılaştırılmıştır.	Türkiye ile Belçika, Danimarka, Finlandiya, Yunanistan ve İspanya arasında benzerlik vardır ancak AKÜ değeri yüksek olan ürünlerin toplam ihracattaki payı bakımından Türkiye ile sadece Belçika arasında benzerlik vardır. Türkiye'nin rekabet gücü gelenek dışı sektörlerde yükselirken hammadde yoğun mallarda düşmüştür.
Ferman vd. (2004)	Türkiye'nin AB pazarında çeşitli ülkeler karşısındaki rekabet gücü AKÜ indeksleri ile ölçülerek ülkeler arası karşılaştırma yapılmıştır.	Türkiye'nin AB pazarında en önemli rakipleri Çin ve Hindistan'dır.
Utkulu ve Seymen (2004)	1990-2003 döneminde Türkiye'nin rekabet gücü farklı AKÜ indeksleri kullanılarak sektörel bazda incelenmiş ve GB öncesi ve sonrası dönemler karşılaştırılmıştır.	Kullanılan indekslerin tamamına göre Türkiye 7 sektörde rekabet gücüne sahipken 28 sektörde rekabet gücü söz konusu değildir. GB sonrasında 7 sektörde Türkiye'nin rekabet gücü zayıflamış, 3 sektörde ise artmıştır.
Altay ve Gacener (2003)	Tekstil ve giyim sektörlerinde AB ve ABD piyasalarında Türkiye ve Çin'in rekabet güçleri karşılaştırılmıştır.	Türkiye, Çin karşısında AB ve ABD piyasalarında rekabet avantajına sahiptir. Türkiye'nin rekabet gücü ABD piyasasında AB piyasasına göre daha yüksektir.
Yılmaz (2003)	AKÜ ve KİP indeksleri kullanılarak, Türkiye'nin Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya ve Romanya karşısındaki rekabet gücü sektörel olarak incelenmiştir.	Çek Cumhuriyeti dışındaki diğer tüm ülkelerin emek ve hammadde yoğun ürünlerdeki rekabet gücü yüksektir. Türkiye'nin ticaret yapısı Polonya, Romanya ve Bulgaristan'a benzer iken, Çek Cumhuriyeti, Macaristan AB'yi yakalamada daha iyi konumdadır.

* İÜİ'yi kullanan bir ulusal çalışmaya tarafımızca rastlanmadığı için tabloda gösterilmemiştir.

Tablo 2'de yer alan uluslararası çalışmalar incelendiğinde, araştırmaların özellikle AB, ABD, Japonya ve Çin gibi ülkelerin kendi aralarındaki sektörel rekabet güçleri üzerinde yoğunlaştığı ve ampirik olarak AKÜ'nün en çok tercih edilen yöntem olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Rekabet Gücü İndeksleri Kullanılarak Yapılan Bazı Uluslararası Çalışmalar*

Yazarlar	Konu / Dönem / Yöntem	Sonuç
European Commission (2009)	AB-27'nin dünya karşısındaki rekabet gücü ana ürün grupları itibarıyla 1996-2006 dönemi için ölçülmüştür.	2006 verilerine göre AB-27, dünya karşısında 21 ana ürün grubundan 11 tanesinde karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir. Motorlu taşıtlar sektöründe AB'nin rekabet gücü 1996-2006 döneminde 0,88'den 1,07'ye yükselmiştir.
De Benedictis (2005)	İtalya'nın ihracat kompozisyonunun zaman içinde değişimini inceleyen çalışmada AKÜ indeksi ile 1970 sonrası sektörel rekabet gücü, bölgesel veri kullanılarak incelenmiştir.	İtalya'nın AKÜ düzeyinin yüksek ancak bunun değişmekte olduğu, 1980'lerde karşılaştırmalı dezavantaja sahip olan çeşitli endüstrilerin zaman içinde avantajlı hale geldiği, İtalya'nın karşılaştırmalı üstünlük dağılımının makro-bölgesel düzeyde keskin şekilde değiştiği görülmüştür.
Havrila ve Gunawar-dana (2003)	Tekstil ve giyim sanayii için Avustralya'nın rekabet gücü Balassa, Vollrath ve endüstri içi ticaret yöntemleri ile 1965-96 yılları için incelenmiştir.	Balassa'nın AKÜ indeksi Avustralya'nın tekstil ve giyim endüstrilerinde güçlü düzeyde rekabet dezavantajına sahip olduğunu ortaya koymuştur. Buna karşın sektörlerin bazı alt gruplarında rekabet gücü olduğu sonucuna varılmıştır.
Spatz ve Nunnenkamp (2002)	Otomobil sanayii için ABD, Japonya ve Almanya'nın rekabet gücünü Göreceli AKÜ yöntemi ile 1978-2000 dönemi için ölçmüşlerdir.	En yüksek rekabet gücü Japonya'nın iken onu Almanya izlemektedir. ABD'nin rekabet gücü ise dönemin tümünde negatif bulunmuştur.
Ferto ve Hubbard (2002)	AB pazarında Macaristan'ın tarımsal gıdalardaki rekabet gücü dört farklı AKÜ indeksi ile 1992-98 dönemi için ölçülmüştür.	Sonuçlar, Macaristan tarımında 1990'lardaki belirgin değişimlere karşın karşılaştırmalı üstünlük yapısının oldukça sabit kaldığını göstermiştir.
Yue ve Hua (2002)	Çin'in AKÜ indeksleri 1980-2000 dönemi için sektörel olarak ve ayrıca Çin'in bölgeleri (1990-98) için ölçülmüş, ihracat performansı ile sektörel AKÜ indeksleri arasındaki ilişki hesaplanmıştır. Panel veri metodu ile Çin'in sektörel ihracatı, AKÜ indeksi, Çin ve dünya GSYİH'leri, döviz kuru ile ilişkilendirilmiştir.	Çin'in 1990'lardaki dışa açılma ve sanayileşme politikasının Çin'in sektörel ihracatına etkisi araştırılmıştır. Çin'in sanayileşme stratejisi, sanayi mallarındaki AKÜ indekslerinde artış meydana getirmiştir. Karşılaştırmalı avantajların Çin'in ekonomik dönüşüm sürecindeki ihracat yapısını ve trendini açıkladığı görülmüştür.
Heidensohn, ve Hibbert (1997)	AB-12'nin bir bütün olarak OECD'ye göre rekabet gücü, sanayiye ilişkin 13 farklı SITC mal grubu için İU indeksi ile ölçülmüştür.	AB-12'nin bir bütün olarak OECD'ye göre rekabet gücünün altı sektörde azaldığı, diğer yedi sektörde ise artış kaydettiği belirlenmiştir.

* KİP indeksini kullanan bir uluslararası çalışmaya tarafımızca rastlanmadığı için tabloda gösterilmemiştir.

4. ÜLKELERİN DIŞ TİCARET DÜZEYLERİ ÜZERİNE DEĞERLENDİRME

Tablo 3, 1990-2009 döneminde Türkiye, Çin ve Hindistan için toplam ihracat, toplam ithalat ve dış ticaret açığı (ihracat-ithalat) verilerini göstermektedir. Tablo 3'e göre, Türkiye'nin ihracatının 1990-2009 döneminde sürekli arttığı, buna karşın, 2009 yılında 2008 global finans krizinin etkisiyle yaklaşık yüzde 22 oranında daraldığı görülmektedir. Türkiye'nin ithalatı ise, özellikle 2001 sonrasında yapılan devalüasyonun etkisiyle hızla artmış, ancak ihracata benzer şekilde 2009 yılında kırılarak, gerilemiştir. Türkiye, çalışmada ele alınan dönem boyunca sürekli dış açık vermiştir. Söz konusu açığın özellikle 2001 sonrasında hızla arttığı, 2009'da ise bir miktar gerilediği anlaşılmaktadır.

Çin'in ihracatı da Türkiye'ye benzer şekilde 1990 sonrasında sürekli bir artış sergilemiştir. Ancak bu artış hızının Türkiye'ye kıyasla çok daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Çin, 1990 yılında Türkiye'nin 4,8 katı, 2009'da 11,8 katı kadar ihracat yapmıştır. Çin'in ihracat hızındaki artış, Türkiye'nin ihracat hızına karşı bariz bir fark ortaya koymuştur. Buna karşın, Çin 1990 yılında Türkiye'nin 2,4 katı kadar ithalat yaparken, 2009'da bu oran 7,1 kata yükselmiştir. Türkiye'nin 2009 yılı ithalatı 1990 yılına göre 6,3 kat artmışken, bu oran Çin için 18,9 kat olarak gerçekleşmiştir.

Dolayısıyla, Türkiye'nin ithalatının daha dengeli bir artış ortaya koyduğunu ifade etmek söz konusu olsa da, ilgili dönemde Türkiye'nin ihracatı 7,9 kat artarken Çin'in ihracatı 19,4 kat artmıştır. Bu ticaret performansı Çin'in 1993 yılı haricinde 'net ihracatçı' olmasını sağlamış, Türkiye ise incelenen dönemin tamamında 'net ithalatçı' konumunda kalmıştır.

Hindistan'ın gerek ihracat gerekse ithalatının 1990 sonrasında 2008 yılına kadar genel olarak artış sergilediği, bu artışın özellikle 2002'den itibaren ivme kazandığı görülmektedir. Hindistan 1990'da Türkiye'nin 1,4 katı kadar ihracat yaparken bu oran 2009'da 1,7'ye çıkmıştır. Söz konusu oran ithalat bakımından aynı dönemde 1,06'dan 1,9'a yükselmiştir. Diğer taraftan 1990-2009 arasında Hindistan'ın ihracatı 9,9 kat, ithalatı ise 11,2 kat artmıştır. 1990-2009 döneminde Hindistan'ın ihracat artışı Türkiye'ye kıyasla daha başarılı olsa da ithalat artış oranı bakımından Türkiye daha makul bir artış oranı sergilemektedir.

Tablo 3. Türkiye, Çin ve Hindistan'ın İhracat ve İthalat Değerleri, 1990-2009 (Milyar Dolar)

	Türkiye İhracat	Türkiye İthalat	Türkiye Denge	Çin İhracat	Çin İthalat	Çin Denge	Hindistan İhracat	Hindistan İthalat	Hindistan Denge
1990	12,9	22,3	-9,4	62,0	53,3	8,7	17,9	23,8	-5,9
1991	13,5	21,0	-7,5	71,8	63,8	8,0	17,9	19,5	-1,6
1992	14,7	22,8	-8,1	84,9	80,5	4,3	20,7	24,4	-3,7
1993	15,3	29,4	-14,0	91,7	103,9	-12,2	22,2	23,3	-1,0
1994	18,1	23,2	-5,1	121,0	115,6	5,3	26,3	28,6	-2,3
1995	21,6	35,7	-14,1	148,7	132,0	16,6	31,6	36,5	-4,8
1996	23,0	42,9	-19,8	151,0	138,8	12,2	33,4	39,1	-5,6
1997	26,2	48,5	-22,3	182,7	142,3	40,4	34,7	41,4	-6,6
1998	26,8	45,9	-19,0	183,8	140,2	43,5	33,2	42,4	-9,2
1999	26,5	40,6	-14,0	194,9	165,6	29,2	36,6	49,7	-13,0
2000	27,4	54,1	-26,6	249,2	225,1	24,1	42,3	52,9	-10,5
2001	31,3	41,3	-10,0	266,1	243,5	22,5	43,8	50,6	-6,7
2002	35,7	51,2	-15,5	325,5	295,1	30,4	50,0	57,4	-7,3
2003	47,2	69,3	-22,0	438,2	412,7	25,4	59,3	72,4	-13,0
2004	63,1	97,5	-34,4	593,3	561,2	32,0	75,9	98,9	-23,0
2005	73,4	116,7	-43,2	761,9	659,9	102,0	100,3	140,8	-40,5
2006	85,5	139,5	-54,0	968,9	791,4	177,4	121,2	178,2	-57,0
2007	107,2	170,0	-62,7	1.217,7	955,9	261,8	145,8	218,6	-72,7
2008	132,0	201,9	-69,9	1.430,6	1.132,5	298,1	181,8	315,7	-133,8
2009	102,1	140,8	-38,7	1.201,6	1.005,5	196,1	176,7	266,4	-89,7

Kaynak: UN-COMTRADE, 2011. *United Nations - Commodity Trade Statistics Database*, < <http://comtrade.un.org/db/>>, (Erişim: 02.02.2011).

Tablo 3 genel olarak değerlendirildiğinde; incelenen üç ülkenin büyük bir nüfus, geniş bir işgücü ve dolayısıyla düşük ücret seviyesi gibi benzer özelliklere sahip olmalarına rağmen, dış ticaret yapılarında önemli farkların olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye ve Hindistan ihracatta büyük artışlar elde etmelerine karşın tüm dönem boyunca ciddi bir dış ticaret açığı sorunu ile karşı karşıya kalmışlardır. Çin ise 1993 yılı hariç tüm yıllarda giderek artan miktarda dış ticaret fazlası vermiştir.

5. TÜRKİYE, ÇİN ve HİNDİSTAN: REKABET GÜCÜ KARŞILAŞTIRMASI

Türkiye, Çin ve Hindistan arasındaki dış rekabet gücünün karşılaştırılmasında Hufbauer ve Chilas (1974) tarafından kullanılan beş

farklı ürün grubu kullanılmıştır. Buna göre, Standart Uluslararası Ticaret Sınıflaması (SITC)'nda yer alan ürün sınıfları, nitelikleri dikkate alınarak Hammade Yoğun Mallar (Grup 1), İşgücü Yoğun Mallar (Grup 2), Sermaye Yoğun Mallar (Grup 3), Kolayca Taklit Edilebilen Mallar (Grup 4), Zor Taklit Edilebilen Araştırma Bazlı Mallar (Grup 5) şeklinde gruplanmaktadır.

Tablo 4. Ürün Gruplarının Niteliklerine Göre Sınıflanması

Grup No	Mal Grubu Tanımı	SITC Rev.3 Kodları*
1	Hammade Yoğun Mallar	0; 2-26; 3-35; 4; 56.
2	İşgücü Yoğun Mallar	26; 6-(62,67,68); 8-(87,88).
3	Sermaye Yoğun Mallar	1; 35; 53; 55; 62; 67; 68; 78.
4	Kolayca Taklit Edilebilen Araştırma Bazlı Mallar	51; 52; 54; 58; 59; 75; 76.
5	Zor Taklit Edilebilen Araştırma Bazlı Mallar	57; 7-(75,76,78); 87; 88.

* “3-35”, SITC 35 dışındaki tüm SITC 3 grubunu; SITC “6-(62,67,68)”, SITC 62, 67 ve 68 dışındaki tüm SITC 6 grubunu ifade eder, vb.

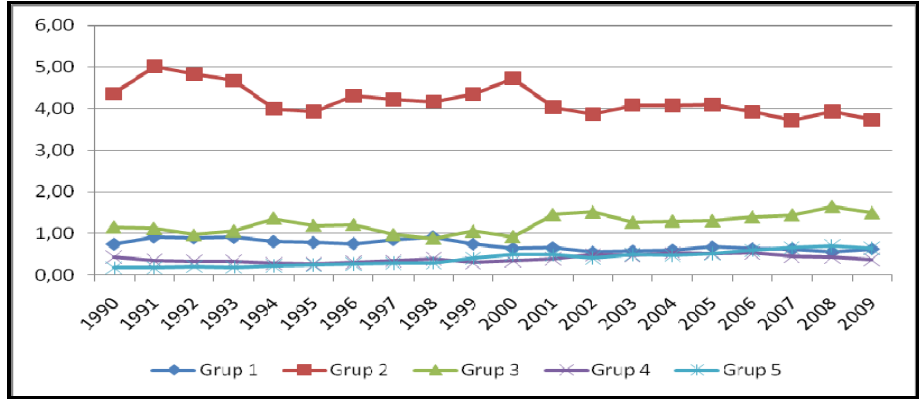
Kaynak: Hufbauer ve Chilas (1974)

Türkiye, Çin ve Hindistan arasındaki AKÜ, İÜİ ve KİP analizleri, Tablo 4'te verilen mal grubu tanımlarına göre her bir ürün grubu için SITC Rev.3 verileri kullanılarak 1990-2009 yılları arasında kapsayan 20 yıllık dönem dikkate alınarak ayrı ayrı hesaplanmıştır.¹

5.1. Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük Analizi

1990-2009 dönemi dikkate alınarak Türkiye için hesaplanan AKÜ indeksleri Grafik 1'de verilmiştir. Bu grafiğe bakıldığında; özellikle 2 no'lu grubu ifade eden işgücü (emek) yoğun mallardaki indeks katsayısının yüksek olduğu ve bu katsayının 4 ile 5 arasında nispeten istikrarlı bir seyir izlediği fark edilmektedir. 2 no'lu grubun ardından Türkiye için sermaye yoğun malların belirli bir rekabet gücü sağladığı görülmektedir. Diğer ürün gruplarında ise indeks 1'in altındaki düşük değerlerde kalmaktadır ve bu gruplarda herhangi bir net değişim trendi gözlemlenmemektedir. Türkiye'nin 5 no'lu zor taklit edilebilen araştırma bazlı mallar ürün grubundaki AKÜ katsayısının ise, 1990'da sıfıra yakınken sonraki dönemde artış eğilimine girerek 2008'de 0,7'ye ulaştığı görülmektedir.

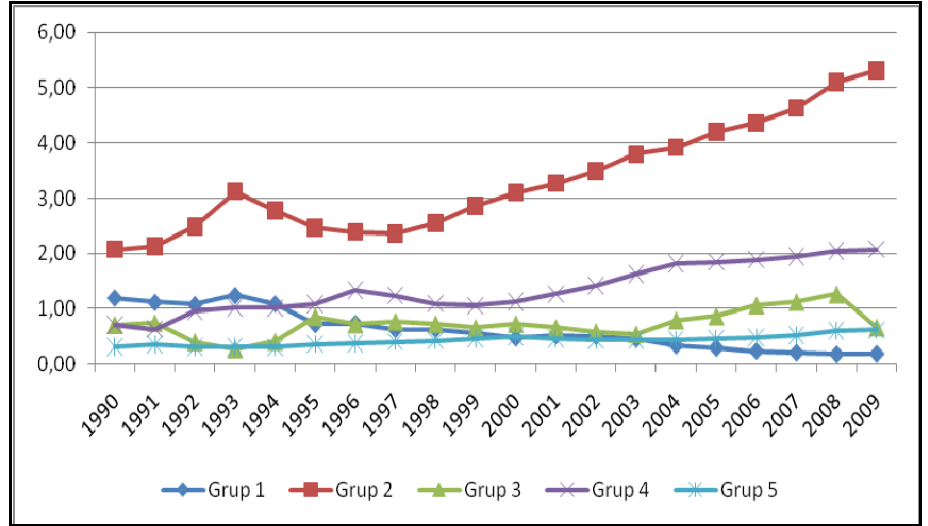
¹ Çin için 1990 ve 1991 yıllarına ilişkin olarak SITC Rev.2 verileri kullanılmıştır.

Grafik 1.
AKÜ İndeksleri: Türkiye

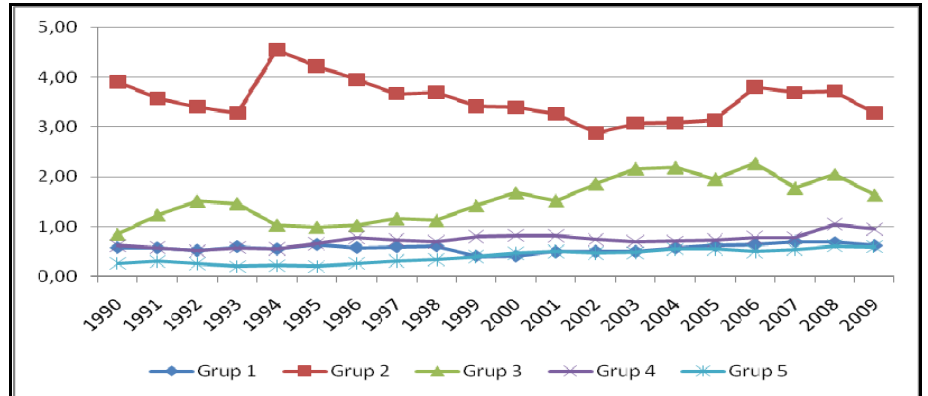
Grafik 2, 1990-2009 dönemi için Çin'in AKÜ indekslerini göstermektedir. Bu grafikte ilk bakışta dikkati çeken unsur, 2 no'lu emek yoğun mallar grubundaki AKÜ indeksinin incelenen dönemin tümünde diğer gruplara kıyasla daha yüksek değerde olduğu ve 1996 sonrasında istikrarlı ve hızlı bir trendle artış gösterdiği. Bir diğer önemli trend ise, 4 no'lu kolay taklit edilebilen araştırma bazlı mallar grubunda görülmektedir. Bu grubun indeks değeri 1990 ve 1991'de dördüncü sırada olmasına karşın 1995'te ikinci sıraya yükselmiştir ve bu grupta da yine genel olarak bir artış trendi görülmektedir.

Söz konusu iki unsur, emeğe bağlı ucuz üretim ile teknoloji ürünlerinin taklit edilerek üretilmesine ve ihracatına dayanan ve Çin mucizesi olarak bilinen durumu doğrudan yansıtmaktadır. Çin'e ilişkin diğer bir gelişme ise özellikle 2003 sonrasında 3 no'lu sermaye yoğun mallar grubunun indeksinin yükselme göstermesidir. Bu da 2000'li yıllarla birlikte Çin'in doğrudan yabancı yatırımların merkezi haline gelmesinin sonucunun dış ticaret bakımından alındığını ortaya koymaktadır.

Grafik 2.
AKÜ İndeksleri: Çin

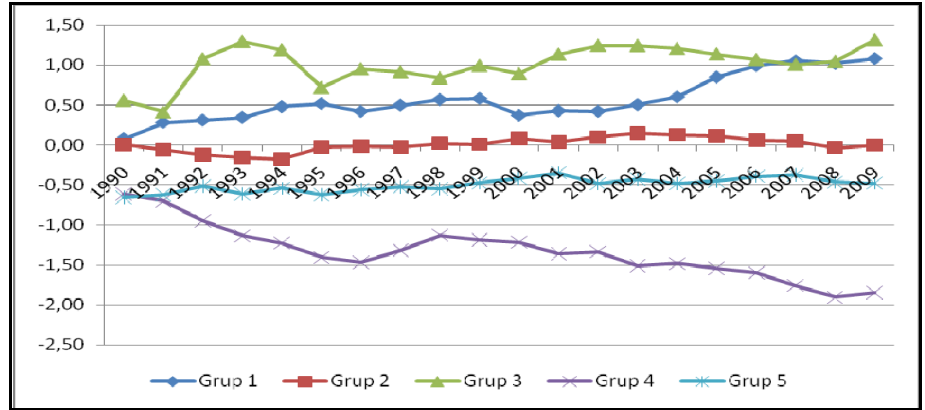
Grafikte 3'te verilen Hindistan'ın AKÜ indeksleri, bu ülke için de tıpkı Türkiye ve Çin gibi en önemli rekabet gücü katkısının 2 no'lu emek yoğun mallar grubundan geldiğini göstermektedir. Bununla birlikte Türkiye ve Çin'in aksine Hindistan'ın 3 no'lu sermaye yoğun mallar grubundaki AKÜ indeksi çeşitli dalgalanmalar göstermekle birlikte 1990'a kıyasla yükselme eğilimi ortaya koymuştur. Hindistan'ın 4 no'lu kolay taklit edilebilir araştırma bazlı mallar grubundaki AKÜ katsayısı ise 2008 yılında 1 değerini aşmıştır.

Grafik 3.
AKÜ İndeksleri: Hindistan

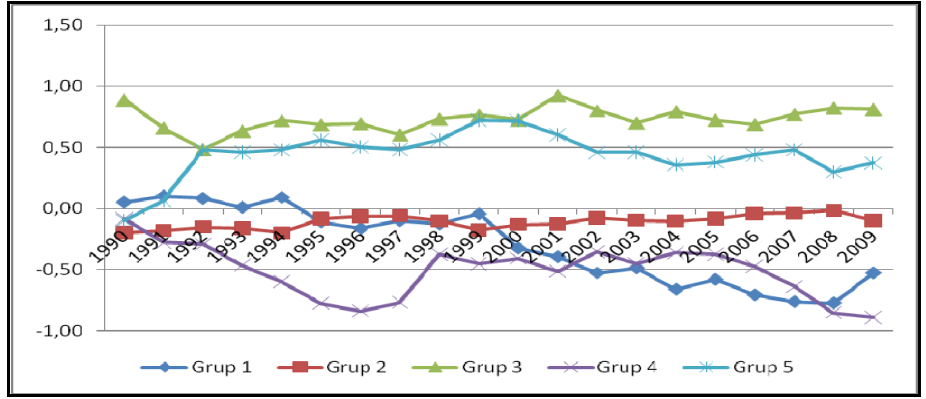
5.2. İhracat Uzmanlık İndeksi Analizi

Grafik 4'te verilen Türkiye'nin Çin karşısındaki ihracat uzmanlık indekslerine bakıldığında, özellikle 4 no'lu kolay taklit edilebilen araştırma bazlı mallar grubunda Çin'in açık biçimde Türkiye'ye göre ihracatta daha uzman olduğu ve aradaki farkı 1990 sonrasında hızla açtığı anlaşılmaktadır. Türkiye'nin Çin karşısındaki ihracat uzmanlığı 5 no'lu zor taklit edilebilen araştırma bazlı mallarda da negatif iken, 2 no'lu emek yoğun mallarda sifira yaklaşmaktadır. Buna karşın, İÜI katsayısının 3 no'lu sermaye yoğun mallar grubunda görece yüksek değer aldığı, hammadde yoğun mallar bakımından da indeksin pozitif alanda giderek arttığı anlaşılmaktadır.

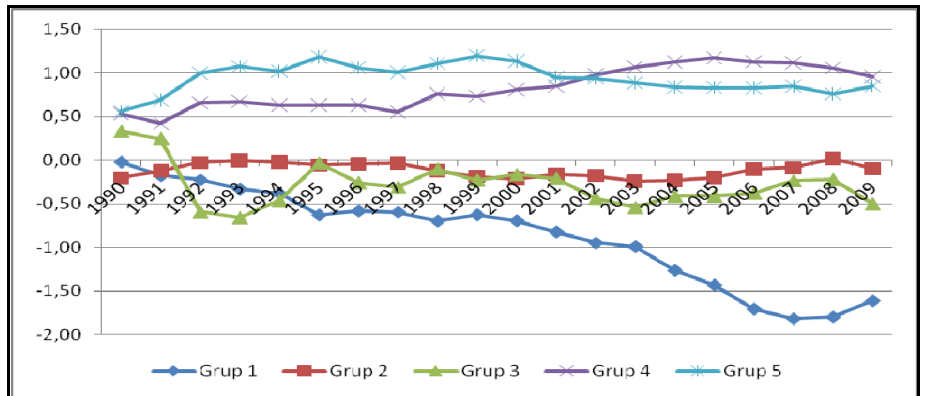
Grafik 4.
İU İndeksleri: Türkiye-Çin

Grafik 5'teki Türkiye'nin Hindistan karşısındaki ihracat uzmanlık indekslerine göre; başlangıçta negatif değere sahip olan 5 no'lu zor taklit edilebilen araştırma bazlı mallar grubu özellikle 1992'den itibaren pozitif değer sergilemeye başlamıştır. Buna karşın başlangıçta pozitif değere sahip hammadde yoğun mallar grubu ise 1995'den itibaren negatif eksenle ilerlemiştir. 4 no'lu kolay taklit edilebilen mallar grubunda da Hindistan'ın Türkiye'ye kıyasla ihracatta daha uzman olduğu, Türkiye'nin ise 3 no'lu sermaye yoğun mallar grubunda belirli bir ihracat uzmanlığına sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Grafik 5.
İU İndeksleri: Türkiye-Hindistan

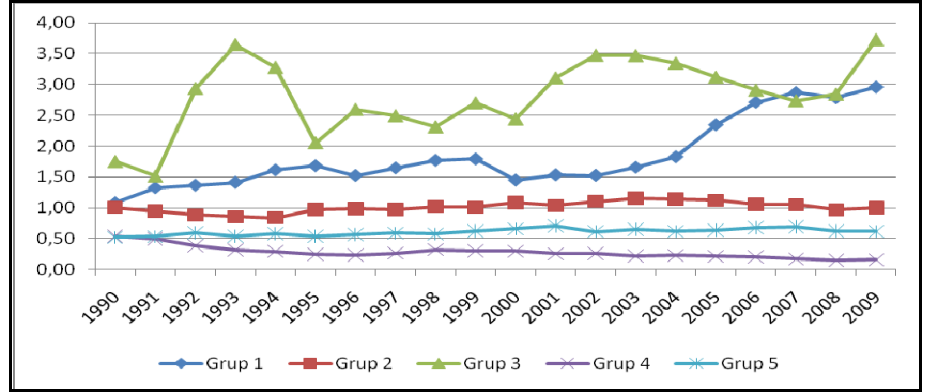
Çin, Grafik 6'da gösterildiği üzere ihracat uzmanlığı bakımından Hindistan karşısında 4 ve 5 no'lu araştırma bazlı mallar gruplarında pozitif konumda bulunmaktadır. Diğer ürün gruplarında indeks değerleri daha çok negatif olmakla birlikte, özellikle 1 no'lu hammadde yoğun mallar grubundaki ihracat uzmanlığının Hindistan lehine giderek açılıyor olması dikkat çekmektedir. Bu durum, Çin'in hammaddeyi giderek kendi içinde değerlendirecek bir konuma ulaşarak ihracat içindeki görece payının azalmasıyla bu alandaki ihracat uzmanlığını Hindistan'a bıraktığı şeklinde yorumlanabilir.

Grafik 6.
İU İndeksleri: Çin-Hindistan

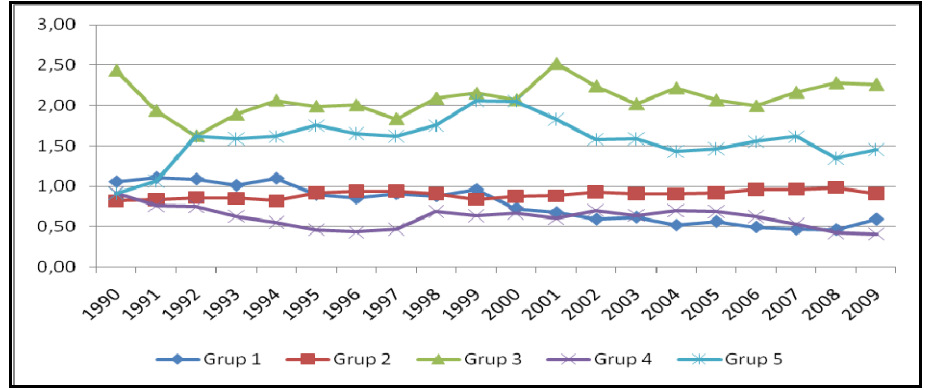
5.3. Karşılaştırmalı İhracat Performansı Analizi

Türkiye'nin Çin karşısındaki karşılaştırmalı ihracat performansı indeksleri Grafik 7'de verilmiştir. Bu grafikte özellikle 3 no'lu sermaye yoğun mallar ve 1 no'lu hammadde yoğun mallar gruplarındaki katsayı değerlerinin 1'den anlamlı şekilde yüksek olduğu fark edilmekteyken, 1 no'lu grubun KİP indeksinin genel olarak artış trendi sergilediği dikkat çekmektedir. Buna karşın 4 ve 5 no'lu araştırma bazlı mallar bakımından Çin'in Türkiye karşısındaki ihracat performansının daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

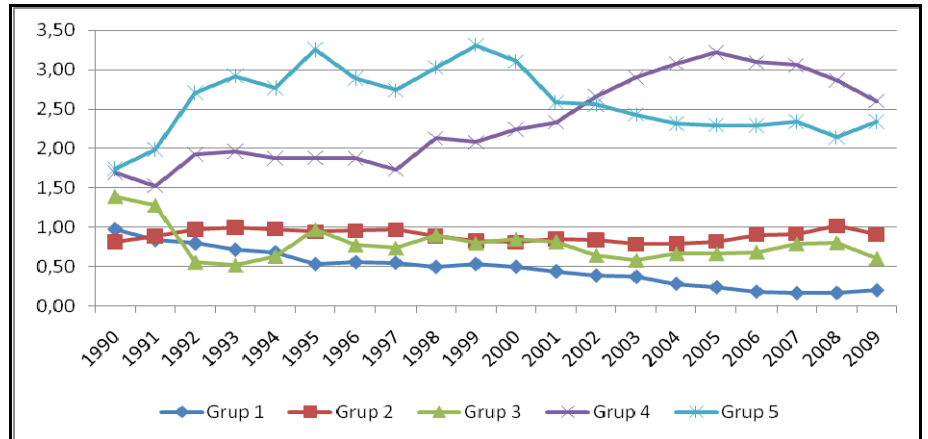
Grafik 7.
KİP İndeksleri: Türkiye-Çin

Grafik 8'de gösterildiği üzere, Türkiye 3 no'lu sermaye yoğun mallar ve 5 no'lu zor taklit edilen araştırma bazlı mallar bakımından Hindistan karşısında daha iyi bir ihracat performansına sahiptir. Ancak, katsayı değeri başlangıçta 1'in üzerinde olan hammadde yoğun mallarda özellikle 2000 yılı sonrasında Hindistan'ın Türkiye'ye kıyasla daha rekabetçi hale geldiği görülmektedir. Hindistan, 4 no'lu kolay taklit edilen araştırma bazlı mallarda ise Türkiye'ye nispeten incelenen dönemin tümünde daha yüksek bir ihracat performansına sahiptir.

Grafik 8.
KIP İndeksleri: Türkiye-Hindistan

Grafik 9'dan Çin'in Hindistan karşısında 4 ve 5 no'lu araştırma bazlı mallar gruplarında net biçimde yüksek bir ihracat performansına sahip olduğu ve 4 no'lu kolay taklit edilen mallar grubundaki performansının 1997-2005 döneminde hızla yükseldikten sonra bir miktar düşüş sergilediği anlaşılmaktadır. Hindistan ise özellikle hammadde yoğun mallar grubunda Çin karşısındaki ihracat performansını istikrarlı bir şekilde giderek artırmaktadır. Hindistan'ın sermaye yoğun mallar grubundaki ihracat performansının da Çin'e kıyasla daha yüksek olduğu fark edilmektedir.

Grafik 9.
KIP İndeksleri: Çin-Hindistan

6. SONUÇ VE POLİTİKA ÖNERİLERİ

Bu çalışmada 1990-2009 döneminde Türkiye'nin Çin ve Hindistan karşısındaki rekabet gücü hammadde yoğun mallar, işgücü yoğun mallar, sermaye yoğun mallar, kolayca taklit edilebilen mallar ve zor taklit edilebilen araştırma bazlı mallardan oluşan beş farklı mal grubu için sektörel bazda incelenmiştir. Rekabet gücünü ölçmek amacıyla, AKÜ, İÜİ ve KİP yöntemlerinden oluşan üç farklı indeks kullanılmıştır.

Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, özellikle işgücü yoğun mallarda Türkiye'nin AKÜ indeks katsayısının yüksek ve istikrarlı olduğu, diğer mallar için indeks değerinin düşük düzeylerde kaldığı ve bir net değişim trendinin olmadığı görülmektedir. Çin'in AKÜ indeksleri Türkiye'ye benzer şekilde emek yoğun mallar grubunda diğer gruplara kıyasla daha yüksektir ve istikrarlı bir artış trendi sergilemektedir. Hindistan için hesaplanan AKÜ indeksleri de bu ülkenin rekabet gücüne en önemli katkıyı sağlayan ürünlerin emek yoğun mallar grubunda olduğunu göstermektedir.

Ülke bazlı bir rekabet gücü karşılaştırması yapabilmek için hesaplanan İÜİ'ye bakıldığında, özellikle kolay taklit edilebilen araştırma bazlı mallar grubunda Çin'in açık biçimde Türkiye'ye kıyasla daha fazla uzmanlaştığı ve iki ülke arasındaki farkın giderek açıldığı anlaşılmaktadır. Buna karşın sermaye yoğun mallar grubunda Türkiye'nin Çin karşısındaki rekabet gücünün göreceli olarak daha yüksek olduğu ve son dönemde hammadde yoğun mallar grubunda Türkiye'nin daha iyi bir konuma geldiği görülmektedir. Türkiye'nin Hindistan karşısında ise özellikle zor taklit edilebilen araştırma bazlı mallar grubunda son dönemde daha iyi bir konuma geldiği, ancak hammadde yoğun mallar grubundaki rekabet gücünün 1995'den itibaren azalma eğilimine girdiği anlaşılmaktadır. Ayrıca Hindistan'ın sermaye yoğun mallar ve kolay taklit edilebilen mallar grubunda Türkiye'ye nispeten daha yüksek bir rekabet gücüne sahip olduğu görülmektedir.

Çin'in özellikle araştırma bazlı mal gruplarında Hindistan karşısında bir rekabet avantajına sahip olmasına rağmen, hammadde yoğun mallar grubunda Hindistan'ın giderek daha rekabetçi bir konuma geldiği anlaşılmaktadır. Bu bulguyu Çin'in teknoloji içeren nihai mal ihracatında uzmanlaştığı ve hammadde ihracatını giderek Hindistan'a bıraktığı şeklinde yorumlamak mümkündür.

Son olarak, KİP indeksleri kullanılarak ülke bazlı rekabet güçleri incelendiğinde, Türkiye'nin özellikle hammadde ve sermaye yoğun mallarda Çin karşısındaki ihracat performansının yüksek olduğu, ancak araştırma bazlı mallarda Çin'in Türkiye karşısında daha iyi bir konumda olduğu gözlenmiştir. Türkiye'nin sermaye yoğun ve zor taklit edilen araştırma bazlı

mallar bakımından Hindistan karşısında daha iyi bir ihracat performansı sergilediği, ancak hammadde yoğun mallarda Hindistan'ın Türkiye'ye kıyasla daha rekabetçi bir konuma geldiği anlaşılmaktadır.

Çin'in Hindistan karşısındaki ihracat performansı analiz edildiğinde, ihracat uzmanlık indeksi bulgularına benzer şekilde, araştırma bazlı mal gruplarında Çin avantajlı iken, hammadde yoğun mallar grubunda Hindistan'ın ise Çin karşısındaki ihracat performansını giderek artırdığı ve sermaye yoğun mallar grubundaki Çin'e kıyasla daha iyi bir konumda olduğu görülmektedir.

Çalışmadan elde edilen bu ampirik sonuçlar ışığında, Türkiye için rasyonel bir dış ticaret politikası önermek mümkündür. Türkiye fiyat rekabetine dayalı olan emek yoğun ürünlerde Çin ve Hindistan karşısında oldukça dezavantajlı konumda olmasına karşın, fiyat dışı rekabetin önem kazandığı sermaye yoğun mallarda nispeten daha rekabet edebilir nitelik göstermektedir. Bu husus dikkate alındığında, gelecekte Türkiye'nin sanayi ve ticaret politikalarına yön vermesi gereken temel unsurun fiyat dışı rekabet olduğu anlaşılmaktadır. İşçilik maliyetleri açısından Çin ve Hindistan'ı yakalamak güç olsa da, etkin bir araştırma-yenilik politikası ile yeni teknoloji transferi içeren doğrudan yabancı yatırım teşvikleri vasıtasıyla Türkiye'nin daha rekabetçi bir konuma gelmesi mümkün olabilir.

KAYNAKÇA

- A DICTIONARY of BUSINESS and MANAGEMENT, (2006) "Competitiveness", J. LAW (Ed.), Oxford University Press, *Oxford Reference Online*, Oxford University Press, <<http://www.oxfordreference.com>>, (Erişim: 12.11.2008).
- AKGÜNGÖR, S., R. F. BARBAROS ve N. KUMRAL, (2002) "Competitiveness of the Turkish Fruit and Vegetable Processing Industry in the Euroepan Union Market", *Russian and East European Finance and Trade*, Vol. 38, No. 3, May-June, s.34-53.
- ALTAY, N. O. ve A. GACENER, (2003) "Türkiye'nin Rekabet Dinamikleri: Tekstil ve Konfeksiyon Sektörü Rekabet Gücünün Karşılaştırmalı Analizi", *ERC/ODTÜ VII. Uluslararası Ekonomi Kongresi*, 6-9 Eylül, Ankara.
- ARTTO, E. W., (1987) "Relative Total Costs: An Approach to Competitiveness Measurement of Industries", *Management International Review*, Vol.27, No.2, s.47-58.
- BALASSA, B., (1965) "Trade Liberalisation and 'Revealed' Comparative Advantage", *The Manchester School of Economic and Social Studies*, Vol. 33, No. 2, May, s.99-123.
- BLACK, J., (2002) *A Dictionary of Economics*, Oxford University Press, <<http://www.oxfordreference.com/views/ENTRY.html?subview=Main&entry=t19.e491>>, (Erişim: 02.02.2011).

- BLUNC, F., (2006) **What is Competitiveness**, 26.06.2006, <<http://www.competitiveness.org/article/articleview/774/1/32/>>, (Erişim: 02.07.2008).
- De BENEDICTIS, L., (2005) “Three Decades of Italian Comparative Advantages”, **The World Economy**, Vol.28, No.11 (November), s.1679-1709.
- ERLAT, G. ve H. ERLAT, (2005) “Do Turkish Exports Have Comparative Advantage With Respect to the European Union Market, 1990-2000”, Proceedings of the 25th Annual Meeting of Middle East Economic Association, Philadelphia-USA, 2005, **Topics in Middle Eastern and North African Economies Journal**, Vol.7.
- EUROPEAN COMMISSION, (2009) **European Competitiveness Report 2008**, Commission Staff Working Document, SEC(2008) 2853, European Communities, Luxembourg.
- FERMAN, M., S. AKGÜNGÖR ve A. H. YÜKSEL, (2004) “Türkiye’nin İhracat Rekabet Gücü ve Sürdürülebilirliği: Avrupa Birliği Pazarında Rakip Ülkeler ve Türkiye Açısından Bir Karşılaştırma”, içinde **2004 Türkiye İktisat Kongresi Tebliğ Sunuşları: Gelişme Stratejileri ve Makroekonomik Politikalar**, DPT, İzmir, 5-9 Mayıs, s.1-29.
- FERTO, I. ve L. J. HUBBARD, (2004) “The Dynamics of Agri-Food Trade Patterns - The Accession Countries’ Case”, **Paper for presentation at the 78th Annual Conference of the Agricultural Economics Society**, Imperial College, University of London, April 2-4.
- HAVRILA, I. ve P. GUNAWARDANA, (2003) “Analysing Comparative Advantage and Competitiveness: An Application to Australia’s Textile and Clothing Industries”, **Australian Economic Papers**, Vol.42, No.1, s.103-117.
- HEIDENSOHN, K. ve E. P. HIBBERT, (1997) “A Sectoral Analysis of Europe’s International Competitiveness”, **Competitiveness Review**, Vol. 7 (2), s.25-37.
- HUFBAUER, G. C. ve J. C. CHILAS, (1974) “Specialization by Industrial Countries: Extent and Consequence”, içinde **The International Division of Labour: Problems and Perspectives**, International Symposium, (Ed: Giersch, H.), J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, Germany, s.3-38.
- IMF, (2011) **World Economic Outlook, Tensions from the Two-Speed Recovery: Unemployment, Commodities, and Capital Flows**, April 2011, <<http://www.imf.org>>, (Erişim: 18.04.2011).
- KOTAN, Z., (2002) “Uluslararası Rekabet Gücü Göstergeleri Türkiye Örneği”, **TCMB Araştırma Genel Müdürlüğü Tartışma Tebliğleri**, 30 Ocak.
- SERİN, V. ve A. CİVAN, (2008) “Revealed Comparative Advantage and Competitiveness: A Case Study for Turkey Towards the EU”, **Journal of Economic and Social Research**, No.10(2), s.25-41.

- SPATZ, J. ve P. NUNNENKAMP, (2002) "Globalization of the Automotive Industry: Tradational Locations Under Pressure?", *Kiel Institute of World Economics Working Paper*, No.1093.
- UN-COMTRADE, (2011) *United Nations - Commodity Trade Statistics Database*, <<http://comtrade.un.org/db/>>, (Erişim: 02.02.2011).
- UTKULU, U. ve D. SEYMEN, (2004) "Revealed Comparative Advantage and Competitiveness: Evidence for Turkey vis-a-vis the EU/15", *European Trade Study Group 6th Annual Conference*, ETSG 2004, Nottingham, 9-11 September.
- VERGİL, H. ve E. YILDIRIM, (2006) "AB-Türkiye Gümrük Birliğinin Türkiye'nin Rekabet Gücü Üzerindeki Etkileri", *Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi*, Sayı:26, Ocak-Haziran, s.1-21.
- YILMAZ, B. (2003), "Turkey's Competitiveness in the European Union: A Comparison with Five Candidate Countries and the EU15", *Ezoneplus Working Paper*, No. 12, Freie Universitat, Berlin.
- YUE, C. ve P. HUA, (2002) "Does Comparative Advantage Explain Export Patterns in China?", *China Economic Review*, Vol.13, s.276-296.